HALK BİLGİSİ
HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından neşrolunur

Aylık Mecmua

Müdürü:

İzzet Âdil

İÇİNDEKİ YAZILAR

YIL : 1 1 Teşrinievvel 1930 **SAYI : 12**

İstanbul - İktisat Matbaası

Muhterem Abonelerimize

Mecmuamız, önümüzdeki teşrinievvelin bidayetinde çıkacak olan on ikinci nushasile birinci senesini ikmal edecekiir. Bir yıldanberi her ay muntazaman neşrolunan ve hedefini bir an bile kaybetmeksizin her sayısında başka bir tekâmül gösteren mecmuamız, ikinci yaşına girerken, hayatının bu yeni safhasında da muhterem abonelerinin kıymetli teveccühlerine mazhar olacağından tamamen emindir. Binaenaleyh, irsalata fasıla verilmemek üzere abonelerimizin şimdiden abonelerini tecdit etmelerini ve abone bedellerini teşrinievvelin sonuna kadar (Halk Bilgisi Derneği Merkezi : İstanbul - Beyazıt) adresine göndermelerini rica ederiz.

Mecmuamızın birinci nushasının mevcudu kalmamıştır, ikinci, üçüncü ve dördüncü nushalarının mevcudu pek azdır. Binaenaleyh bu sayılar için vaki olacak talepleri is'af edememek mecburiyetindeyiz. Diğer sayılardan herhangi birini almıyan ve kolleksiyonlarını tamamlamak istiyen okuyucularımıza eksik nushalarını biran evvel tedarik etmelerini tavsiye ederiz.

Gelecek nushada

İkinci seneye girerken	Mehmet Halit Bey
Maraş'ta Ev teşkilatı	Müşfika Abdülkadir H.
Kastamonu âdetleri	Talat Mümtaz Bey

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

H. B. D. İstanbul Merkezi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 1 — 1 Teşrinievvel 1930 — Sayı : 12

İLK MERHALEDE

Halk Bilgisi Haberleri, bu nushasile birinci senesini bitirdi. Bu münasebetle geçen bir yılın Halk Bilgisi hareketleri üzerinde biraz durmak, bir az geriye doğru bakarak bundan sonra yapılacak işler hakkında düşünmek her halde lâzım ve müfit olsa gerektir.

Türkiye'de ilk defa ciddî bir azim ve maksatla Halk Bilgisi sahasına giren teşekkül Halk Bilgisi Derneğidir. Dernekten evvel filvaki Halk Bilgisi mefhumu dahilindeki mevzulara zaman zaman temas edilmiş, fakat bazı istisnalar bir tarafa bırakılacak olursa, hemen umumiyetle geçici bir hevesin mahsulü olduğu için bu temaslar esaslı ve devamlı olmamıştır. Bu iddiamızın tevsikine medar olacak en kuvvetli delil Derneğin kurulduğu tarihe tekaddüm eden devirlerde Halk Bilgisine müteallik herhangi bir eserin neşredilmemiş olmasıdır.

Bir kaç genç arkadaşımızın fedakârane himmetlerile Halk Bilgisi Derneğinin tesis edildiği vakta kadar, Türk Halk Bilgisine hiç el sürülmemiş olmasından sarfı nazar, Halk Bilgisinin mahiyet ve şumulü dahi memleketimizde lâyıkile anlaşılmış değildi. Halk Bilgisini, halka dair bilinen şeylerden ibaret farzedenler bulunduğu gibi, halka verilmesi lâzım malûmat telâkki edenler de vardı. Her şeyden evvel bu yanlış zehabı tashis ve Halk Bilgisini hakikî hüviyetile tanıtmak lüzumunu hisseden Dernek, bunu temin etmek emelile derhal bir « Rehber » tanzim ve neşretti. İşte Türk Halk Bilgisi âlemine doğan ilk eser bu, Halk Bilgisi Derneğinin ilk mahsulü de gene budur.

Halk Bilgisi Rehberi, Dernekçe her tarafta dağıtıldı, Maarif Vekâletince her vilâyet ve kazada teşekkül eden « Söz derleme » heyetlerine gönderildi, bu suretle herkesin dikkati, Halk Bilgisi mevzularına celbedildi, rehberde mevcut işaretlerden istifade olunarak Anadolu'da Halk Bilgisi malzemesinin toplanmasına başlandı.

Bir taraftan bu ihzarî mesai devam ederken, diğer taraftan Dernek Anadolu' da teşkilât yapmağa teşebbüs ederek en evvel İstanbul'da bir merkezî şube ve onu müteakip Kayseri ve Erzurum'da ve nihayet İzmir'de birer müessislik vücude getirdi. Bunlardan maada tedricen Kırklareli, Edirne, Bursa, Şile, Sinop, Samsun, Sıvas, Kastamonu, Gazi Ayintap, Konya, Yalvaç, Manavgat Muğla, Manisa ve Adana'da birer muhabirlik ihdas olundu.

İstanbul'daki merkezî şubenin ve Kayseri, Erzurum ve İzmir mümessilliklerinin ve bunlarla beraber muhtelif yerlerdeki muhabirliklerin intizamla çalışmalarını temin maksadile esas nizamnamenin verdiği selâhiyete istinaden Umumî Merkezce mümessillik ve muhabirlik talimatnameleri hazırlanarak neşredildi.

Muhabirlik talimatnamesinde her vilâyet merkezinde bir muhabirlik bulunması yazılı olduğuna göre Dernek teşkilâtının elyevm tamamlanmış olduğu iddia edilemez, mamafi bunun için azamî bir gayret gösterilmekte ve bu sene zarfında Trabzon, Maraş, Antalya, Elaziz, Niğde, Tokat, Bolu, Afyon, Eskişehir, Çanakkale, Balıkesir ve Kocaeli'de birer muhabirlik tesisine matuf teşebbüslerin müsbet şekilde neticelenmesi beklenmektedir.

Bu teşkilât faaliyeti arasında Dernek, ilim ve neşriyat işlerini bırakmadı. Kongre kararile biri Umumî Merkezde Maarif Vekâleti Müsteşarı Mehmet Emin Beyefendinin, diğeri İstanbul Merkezind Müderris Köprülüzade Fuat Beyefendinin riyaseti altında iki ilim encümeni kuruldu. İlim Encümenleri, biri Dernek teşkilâtı cüzlerinin ilmî mesaisini muayyen hedefe tevcih ve tanzim, diğeri alelumum Dernek neşriyatını murakabe etmek gibi mühim vazifeler deruhte etmek suretile Halk

Bilgisi tetkiklerinin inkişafında çok kıymetli iki âmil oldular.

Bundan başka İstanbul İlim Encümeni, muhtelif mevzulara ait anketler tertip ettiği gibi, bunlara verilen cevaplari tasnif etti. Memleketimizde söylenen halk masallarının toplanması için bir rehber vücude getirdi. Bu rehber üzerine bütün Dernek teşkilâtınca halk masallarının toplanmasına başlanarak bu güne kadar beş yüz kırk masal tesbitine muvaffakiyet hasıl oldu.

Anadolu'da bulunan arkadaşlarımız tarafından bazı etdoğrafya malzemesinin toplandığını nazarı dikkate alarak İstanbul İlim Encümeni, bu nevi malzemenin ne suretle toplanması lâzımgeleceğine dair bir rehber tanzimine teşebbüs etti. Toplanan ve bundan sonra toplanacak olan etnoğrafya maddelerinin usulüne tevfikan tasnif ve tertibile teşhiri de ayrıca kararlaştırıldı.

Türkiye dahil ve haricinde şimdiye kadar Türk Halk Bilgisine dair çıkan eserlerin tedariki müşkül ve bunların Dernek âzasınca tanınması lâzım olduğu düşünülerek buna ait bir kitabiyat hazırlandı.

Türk Halk Bilgisine müteallik malzemenin bir an evvel ele geçirilmesini teminen iki ilmî seyahat tertip, olundu. 1929 senesinde yapılan birinci ilmî seyahatte Trabzon, Rize, Gümüşhane, Bayburt, Erzurum Hasankale, Erzincan ve muhitlerinde her biri başlı başına mühim mevzulara ait muhtelif ve çok kıymetli maddeler toplandı. 1930 senesinde yapılan ikinci ilmî seyahatte de Gazi Âyintap vilâyeti bütün kaza, nahiye ve köylerile taranarak sade keyfiyeten değil, aynı zamanda kemmiyeten mühim malzeme kazanıldı. Gelecek sene yapılacak üçüncü ilmî seyahatte Maltya vilâyeti kezalik bütün kasaba ve köylerile tetkik olunacak ve mümkün olduğu takdirde Sıvas vilâyetine de ayrı bir tetkik heyeti gönderilecektir.

Dernek, teşekkülü anında hemen neşrettiği « Rehber » den maada « Seçme halk şiirleri », « Seçme memleket şiirleri » isimile iki eser çıkardı. « Halk Bilgisi Mecmuası » namile tesis ettiği gayrı mevkut mecmuanın birinci cildini meydana koydu.

İlim encümenince tetkik ve neşri tasvip olunmak suretile Sırrı Numan Beyin « Erzurum Oyunları ve Oyun havaları », Profesör Samayloviç'in « Türkistan san'atkârları loncasının risalesi », « Caferoğlu Ahmet Beyin « Türkçede daş lâhikası» Hamamizade İhsan Beyin « Bilmeceler », « Baba Salim Divanı » isimli kitaplarile birinci ilmi seyahatte toplanan maddeleri bir rapor halinde bastırdı, görülen lüzum ve ihtiyaç üzerine « Rehber » ikinci defa neşredildi.

Bunların haricinde Dernekçe neşredilecek daha bir çok eser vardır. Bu eserlerin başlıcaları Mehmet Şakir Beyin « Sinop ve muhitine ait halk itikatları », Raife Bakkı Hanımın « Türk Halk Bilgisine ait kitabiyat », Ahmet Şükrü Beyin « Dadaloğlu divanı », Sadettin Nüzhet Beyin « Kerem Divanı », Hurşit Sait ve Enver Sadık Beylerin « Gazi Ayintap türküleri », Ali Rıza Beyin « Torosta Türk aşiretleri », Hamamizade İhsan Beyin «Trabzon masalları », Baki Beyin « Âşık Vasfi Divanı », benim « Mutasavvıf halk şairleri » ve « Anadolu halk şairlerine ait notlar ve metinler », Talât Beyin « Kastamonu Oyunları ve oyun havaları » unvanlı kitaplarıdır.

1930 ve 1931 seneneleri içinde sırasile neşredilecek olan bu eserleri bir tarafa bırakarak Derneğin mevkut neşriyatından bahsetmek icabederse, en evvel bu gün birinci senesini bitiren bu mecmua hatıra gelir. Geçen teşrinisani bidayetinde ilim encümeni kararile tesis olunan mecmua, her nushasında biraz daha tekâmül ederek memleketimizde kendi sahasında ilk ciddî ve hakikî ilim mecmuası mevkiini almıştır.

Dernek bir taraftan memleket dahilinde Halk Bilgisi malzemesi toplar ve bunları neşrederken, diğer cihetten memleket haricindeki Halk Bilgisi teşekküllerile temasta bulunarak bütün dünyadaki Halk Bilgisi hareketlerini takip etti, bu maksatla garpteki mümasil müesseselerle ve ötedenberi Türkiyatla iştigal eden müsteşriklerle münasebette bulundu. Bu münasebetin ilk mesut neticesi olmak üzere geçen sene Bern'de tertip olunan « Halk san'atları

sergisi » ne iştirake davet olundu. İlim dünyasında sesimizin az çok işidildiğini, beynelmilel ilmî teşebbüslerde derneğimize de bir yer ayrıldığını gösteren bu hadiseyi memnuniyetle kaydediyoruz.

Halk Bilgisinin mahiyeti, sahası, usulü henüz lâyıkile tanınmamış , kavranmamış olduğu muhtelif tecrübelerle anlaşıldığı cihetle, hem sahamızda önümüze çıkan ve çıkması muhtemel olan engelleri bertaraf etmek, hem de mesaimize yeni unsurların iltihakını temin eylemek arzusile muhitin mevzu hakkında tenviri zarurî görülmüştür. Bunun için her fırsattan bilistifade konferanslar , konserler, müsamereler tertip olunduğu gibi, gazetelerle neşriyat dahi yapılmıştır. Namına bir gün tahsis edilerek tam devreli lise bulunan merkezlerde büyük Türk şairi Yunus Emre'nin dehası binlerce milletdaşla ve alelhusus gençlerle beraber selâmlanmış, bu münasebetle Yunus Emre'ye dair bir de broşür çıkarılarak dağıtılmıştır.

Yarınki nesli yetiştirmek için hazırlanmakta olan ve yakın bir atide halkla sıkı bir surette teması muhakkak bulunan erkek ve kız muallim mektepleri talebesi , Halk Bilgisile alâkadar olmağa davet edilmiş ve bunlar, bilhassa İstanbul Erkek Muallim Mektebi talebesi ve mezunları Derneğimize ciddî surette yardım etmiştir.

Halk Bilgisi Derneğinin, kendi yolunda başardığı hususları sayarken, hassatan unutulmaması icabeden iki nokta daha vardır. Bu iki noktadan biri, memleketimizde toplu bir halde, cemiyetlerlerle iş görülemiyeceğini söyliyenlerin iddialarını Derneğin bilfiil asılsız çıkarması, diğeri ise toplanan Halk Bilgisi malzemesi üzerinde çalışacak yeni unsurları yetiştirmesidir. Bu iki mühim noktayı, üzerinde şimdilik durmak istemiyerek yalnız kısaca kaydetmekle iktifa ediyoruz.

***

Hudutlarımız içinde Halk Bilgisi sahasında Dernekten başka faal olan müessese gösterilemez. Yalnız İstanbul Darülfünunu Türkiyat Enstitüsünü bu bapta istisnaen zikretmek lâzımdır. Türkiyat Enstitüsü,

filhakika bütün mesai devresince zaman zaman Halk Bilgisi mevzularile alâkadar olmuş ve bilhassa halk adebiyatımıza ait muhtelif tetkikler ve maddeler ortaya koyarak Halk Bilgisinin edebî kısmına unutulmaz hizmetler ifa etmiştir. Ustadımız Köprülüzade Fuat Beyin « Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman hikâyesi », « On altıncı asır sonuna kadar Türk Sazşairleri », « Erzurum'lu Emrah », « Gevheri », unvanlı kitaplarile « Maniler » ve Sadettin Nüzhet Beyin « Pir Sultan Abdal » ismindeki eseri enstitünün Halk Bilgisi kadrosu dahilinde neşrettiği eserlerdir .

Halk musikisi maddelerinin toplanmasına teallûk eden gayretile Türkiyat Enstitüsünden sonra hatırlanması muktazi bir müessese de İstanbul Konservatuvarıdır. Dört Anadolu seyahatinde plâğa ve notaya almak suretile zaptettiği halk türkülerini güfte ve bestelerile birlikte neşreden Konservatuvar, seyahatlerinin neticelerini aynı zamanda « Anadolu türküleri ve musiki istikbalimiz », « Şarkî Anadolu türkü ve oyunları » adlarını taşıyan iki kitap halinde ve tahlilî bir şekilde ilim âlemine tevdi etmiştir. İstanbul Konservatuvarının Şarkî Anadolu halk oyunlarını ayrıca filimle tesbit etmiş olması da sıtayişle bahse değer bir hadise telakkı edilebilir.

Bütün bir senenin Halk Bilgisi hareketlerini icmal ederken Halk Bilgisi sahasında hususî ve müteferrik himmetleri de şükranla yadetmek bir vazifedir. Ekseriyetle Anadolu'da çalışan genç arkadaşlarımızın isimlerile birlikte hatırlanan bu himmetlerden doğan eserler: Sadettin Beyin « Konya halkiyat ve harsiyatı, Halk şairleri, Karacaoğlan, Gevherî», Ahmet Talât Beyin « Âşık Dertli, Halk şiirlerinin şekil ve nevi », Ziyaettin Fahri Beyin « Erzurum şairleri, Bayburt'lu Zihni », Eflâtun Cem Beyin«Erzurum'lu Âşık Emrah», Selim Nüzhet Beyin « Türk temaşası », Mustafa Hakkı Beyin « Pesendi'nin Ortakçı destanı » dır. Adana'da çıkan « Memleket », Samsun'da çıkan « Duygu ve Dilek », Gazı Ayintap'ta çıkan « Bilgi » mecmualarını da bu arada saymadan

geçmek imkânsızdır. Maarif Vekâleti tarafından neşrolunan « Âşık Kerem » hikâyesini bunlara ilâve edersek Türkiye'de Halk Bilgisi faaliyetinin şu bir kaç senelik bütün mahsullerini göstermiş oluruz.

Edebiyat muallimleri kongresinde Muallim Mektepleri edebiyat programlarına Halk Bilgisinin de idhali gibi mesut bir hadiseyi Türk Halk Bilgisi mesaisinin müstakbel safhaları üzerinde mühim bir tesir yapacak çok yüksek ve kıymetli bir hareket olarak tesbit etmekte tereddüt etmiyoruz.

***

Şu hulâsa Türkiye'de Halk Bilgisi mesaisinin gittikçe inkişaf etmekte olduğunu ve bundan sonra daha fazla inkişafa namzet bulunduğunu anlatmıştır zannederiz. Bu ciheti memnuniyetle ifade ederken bu mesaiye rehber olan ustatlarımıza ve onu ilerletmek için çalışan arkadaşlarımıza en samimî hislerle teşekkürü borç biliriz.

Mehmet Halit

H. B. D. İstanbul M. Kâtibi Umumisi İlim Encümeni âzasından

KÖROĞLU'NA AİT NOTLAR

Geçen sene Halk Bilgisi Derneği namına yaptığım seyahat esnasında Trabzon, Gümüşhane, Erzurum ve Erzincan vilayetlerinde Köroğlu'nun muhtelif ve zengin rivayetleri bulunduğunu öğrenmiştim. Bu kadar mühim ve zengin bir mevzuun halkiyatçılarımızın dikkatini celbedeceğini ve dernek merkezine buna ait külliyetli malzeme gönderileceğini ümit ederek İstanbul Mümessilliğine takdim ettiğim raporda bu mevzua müteallik ufak tefek notlarımdan bahsetmeği lüzumsuz görmüştüm.

Bu sene Gazi Ayintap vilayetinde yaptığımız tetkik seyahati neticesinde anlaşıldı ki cenup vilayetlerinde de Köroğlu'nun bu güne kadar bizce malum olmıyan çok zengin rivayetleri mecuttur. Halbuki bu tarafta, bizim bildiğimize göre tesbit edilen rivayet, yalnız Maraş rivayetidir [1]

Anadolu'da Köroğlu'nun bu kadar zengin rivayetleri yaşamasına rağmen edebiyatçılar ve

[1] Bu rivayet hakkında bakınız: Halk Bilgisi Haberleri Yıl 1, Sayı 2, S. 14 -15.

Halk Bilgisile meşgul olanlar tarafından ihmal ediliyor, yahut bir çok arkadaşlar bu hususta topladıkları notları neşetmek istemiyerek mevzuun tetkik ve tahlilini hedef ittihaz ediyorlar. Doğrusunu söylemek icap ederse Köroğlu gibi mühim bir mevzuun tetkik ve tahlili meselesi istikbalin işidir, şimdilik buna dair toplanan maddeleri ve notları neşretmekten başka yapacak bir şey yoktur.

Biz, notlarımızın ehemmiyetsiz olmasına rağmen, sade arkadaşlarımızı teşvik maksadile neşretmeğe karar verdik [1], toplayıcı tarafından ehemmiyetsiz addedilen bir not, bir kayıt bazan en karanlık noktayı tenvire yardım eder.

***

1 — Bayburd'un Kaleardı mahallesinden 22 yaşlarında Şevket namında bir delikanlının verdiği malumata göre (29 Ağustos 1929) Bayburt'ta Köroğlu hikâyesini ve diğer mütevatir hikâyeleri bilen Bayram Ağa vardır. Bu zat Köroğlu' nun diğer hikâyecilerce malum olmıyan bir rivayetini bilir Şevket Efendinin anlattığına göre bu zat tarafından söylenen rivayetin iki kolu Huluflu Veli tarafından neşredilen [Bakû 1927 « Azarbeycan'ı öğrenme cemiyeti » neşriyatından] rivayetin bir variantıdır. Bu rivayette Köroğlu' nun Çamlıbel yanındaki yaylası Çırpıçı çayı rı tesmiye olunuyor. Telli hanımla Köroğlu'nun evlenmesi, bir gece sonra Köroğlu'nun doğacak çocuğa nişan olarak kamçı ve Bazubent bırakıp ortadan sırrolması (İstanbul, taşbasması, 1330 S. 8, 10) bu rivayette pek mufassal olarak mevcuttur. Babasının gaybubetinde doğan çocuğun (Çocuğun ismi Hasan, kısrağın tayı Kamertay) aşık oynarken mahalle çocuklarile döğüşmesi ve onların da « Er isen babanı bul » demeleri üzerine, babasının kim olduğuna dair malumat almağa çalışması, annesini döğmesi ve saire eski Türk masallarını andırıyor. [1]

[1] Şunu da kaydedelim ki : otlarda söylenen maddelerin muhtelif adamlar tarafından tekrar edilmesinde beis yoktur. Yeter ki maddelerin toplandığı mıntaka ve membalar başka başka olsun.

[1] Eski destanlarda çocuklara esarette bulunan, yahut kaybolan baba ve kardeşinin ismini ve nerede bulunduğunu söylemezler. Çocuk bunu bir münasebetle kendisi öğrenir. Ekseriya aşık oynarken çocukların ağzından çıkan küfürler arasında işidir. (Dedem Korkut, S. 143 - 144 ve 159 - 160 la mukayese ediniz)

II — Köroğlu destanını iyi bilenlerden biri Erzurum'lu Âşık Mıktat Efendidir. Bunun mahlası Âşık Hafız Kemal olup 62 yaşlarındadır. Medresede tahsil görmüş, kendi tabirine göre Molla Cami'ye kadar çıkmış ve bütün divan edebiyatını kemerbest etmiştir. [Birinci ilmî seyahata dair raporumda bu zattan kısaca basetmiştim. S. 66]

Âşık Mıktat'ın rivayet ettiği Köroğlu'nun bir nushası Halk Bilgisi Derneği âzasından Sırrı Beyin elinde bulunduğunu gene bu mecmuada kaydetmiştim. (Sayı 2, S. 14) Sırrı Beyin elinde bulunan bu nusha dokuz koldan idaret olduğu halde Mıktat Efendinin bana söylediğine göre bütün destan on iki koldur.[1] Benim notlarıma göre bu on iki kol berveçhiatidir: 1- Ayvaz kolu, 2 - Hasan paşa kolu, 3- Bolu beyi kolu, 4 - Hızıroğlu Mustafa kolu, 5 - Halep yahut Demirci oğlu kolu, 6 - Kırım kolu, 7 - Kenan kolu, 8 - Turnateli - Bağdat kolu, 9 - Telli hanım kara vezir kızı (Akkavak şehrinden) kolu, 10 - Silistre kolu 11 - Köse kolu, 12 - Köroğlu'nun aslı

Bizim kaydettiklerimizden «Telli hanım, Hasan paşa, Köroğlu'nun aslı» kolları Sırrı Beyin nushasında bu isimlerle mukayyet değildir. Anlaşılan âşığın kendi hatırasında da bu kollar muntazam surette muayyen isimler altında tebellür etmiş değildir.

Meselâ âşığın Kırım kolu tesmiye ettiği kol şayanı dikkattir. Bu kolda Köroğlu'nun Kırım Hanı Şahingiray'la muharebe ettiği söyleniyor. Köroğlu'nun aslı denilen kolda « Köroğlu'nun babası Gence'de Murat Hanın mirahoru idi, deliboz cinsinden kanatlı bir ata bakardı » denilir. [Erzurum: 31 Ağustos 1929]

III — Gümüşhane'li Torun oğlu Süleyman Çavuşa göre: « Köroğlu zamanında ok, kalkan, kılıç ve süngü muharebesi olurdu. Delikli demir çıktı da mertlik bozuldu, ondan sonra Köroğlu bizim gibi bir hırsız oldu

Delik demir çıktı mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

deyip dünyadan gitti. Kır at

[1] Şayanı dikkattir ki oyratların da destanî hikâyeleri bir kahraman namına merbut olursa on iki koldan ibaret olduğu B. Vladimirtsov tarafından kaydedilmiştir. (Moğol Oyrat destanı. Moskova - Petersburg 1923, S. 17 - 18.) Dedem Korkut destanı da on iki koldur.

ise abı hayattan içmişti, hâlâ berhayattır, Köroğlu'nun kazanı çok büyüktü, kırk koyun, kırk öküz eti pişirirlerdi. » (Trabzon 20 Ağustos 1929)

IV — Kara Hamza oğullarından Sencan Misahor Ağanın anlattığına göre « Köroğlu'nun menşei Ayor'du, delikli demir çıkıp kabadayılık ve mertlik bittikten sonra öldü, Kır at da Ayor tepesine geldi, kırk gün yem yemedi, Ayor tepesinde hâlâ duruyor. » [Kamboz 22 Ağustos 1929]

V — Beşkilise denilen yerde Köroğlu'nun mağarası vardır. [Gümüşhane'li Yusuf Usta, 27 Ağustos 1929]

VI — Gazi Ayintap havalisinde, bilhassa aşiret hayatını büsbütün unutmıyan Türklerde Köroğlu, Hurşit Bey, Kozanoğlu ve iskân Türküleri gibi destanlar ve türküler büyük bir heyecanla dinlenir. Köylülerin anlattığına göre cenup vilâyetlerinde Âşık Kerem, Âşık Garip gibi mevzular o kadar makbul değildir.

Buralarda Köroğlu hikâyesini Yenice köyünde Mehmet Ağadan ve Dikmetaş'ta şeyh Belican ve on üç yaşlarında Kaymaz Ukâş Ağa oğlundan dinledim. [24-26 Haziran 1930] Bu rivayet gördüğümüz rivayetlerin hepsinden farklı olup garbî Türk rivayetlerinde tesadüf edilmiyen şu iki nokta calibi dikkattir : 1 - « Köroğlu gerek atlı, gerek yaya olsun ekinlere basmazdı, daim takim lardan giderdi, bazan bu âdetinden dolayı düşman eline geçerdi...» Şüphe yoktur ki bu unsur Köroğlu'nun ziraatçi muhipleri tarafından karıştırılmış, yahut Köroğlu'nu peygamber gibi seven Türk aşiretlerinin davarlarını tarlalara salıvermelerinden mutazarrır olan köylüleri himaye eden âşıkların ilâve ettikleri bir unsurdur. 2 - «Köroğlu Gürcistan seferine hazırlık yaparken şehirdeki bütün tüccar ve esnaf güzel kızları ele geçireceğiz diye sefere gitmeğe hazırlandılar, Kö oğlu'nun « kolay kolay kız ele geçmez, muharebe olacaktır : »

"Seferim var Gürcistana
Benim ile giden gelsin
Savaş vardır, döğüş vardır
Candan serden geçen gelsin„

dediğini işittikleri zaman bu « bezirgân » esnaf: « Evde unum yoktur, değirmene gideceğim », « Harmanda cercerimiz vardır »,

« Kış için bulgur ve odun lâzımdır » diye itiraz ederek kaçmağa başladılar...

Muharebeden, savaştan çekinen bu « bezirgân » tipini vazıh bir surette tavsif bu güne kadar yalnız Özbek rivayeti olan Köroğlu'nda mevcut idi. [Özbek rivayeti, Köroğlu sultan Kazan 1890, S. 79 - 80] Bu meseleyi diğer hikâyecilerden de sordum, bunlardan biri (Tahtakıç diye meşhur arap Mustafa Ağa) bunun aptal uydurması olduğunu söyledi.

Mehmet Ağa ve diğerlerinin rivayet ettiği bu variant filhakika aptal Hums Oğlu'nun rivayeti olduğu anlaşıldı. Bu Aptal Hums Oğlu (Haral) bu havalinin en meşhur âşık ve hikâyecilerinden olup Köroğlu'nu da iyi bilenlerden imiş. Maalesef bu âşıkı biz göremedik. Her halde bunun rivayeti olan Köroğlu eski şeklini az çok muhafaza etmiş, mühim bir rivayet olduğu şüphesizdir. Gazi Ayintap havalisinde çalışan arkadaşlarımızın bu rivayeti tesbit edeceklerini ümit ederim.

Şayanı dikkattir ki, Gazi Ayintap vilâyeti hikâyecileri Köroğlu destanındaki « Bolu beyi » yerine « Dolu beyi » diyorlar. Hiç kimseden « Bolu beyi » tabirini işitmedim. Burada da rivayet kollara ayrılıyor. Mehmet Ağa da on iki kolu dinlemiştir.

VII — Çamlıbel. Bu taraflarda iki « Çamlıbel » biliyorlar. Biri « Amik Gölü » (Suriye'de) havalisinde, diğeri Gazi Ayintap vilâyetinde « Merkez » civarında imiş. (Gazi Ayintap, Eylül 1930)

VIII — Köroğlu'nun kır atına dair rivayetler aşağı yukarı şark vilâyetlerindeki rivayetlerden ibarettir. Lâkin burada Köroğlu'nun kır atının on beş günde bir defa Şam pazarında satıldığı rivayet olunuyor. Alanlar ise bunun kır at olduğunu bilmiyor, tekrar çıkarıp satıyorlarmış. Sebebi ise, bu at abı hayattan içmiştir. Pazarda satıldığı esnada gürbüz olarak görüldüğü halde sahibinin elinde bir hafta, on gün kalınca zaifliyor ve sahibi de hayvanın öldüğünü görmekdense satmağı tercih ediyor. Şu suretle kır at her on beş günde bir sahip değiştiriyormuş. (Dikmetaş, Nehasan, 24 Haziran 930)

Abdülkadir

H.B.D. İlim Encümeni âzasindan

Dün akşam H. B. D. İlim Encümeni âzasından Abdülkadir Bf. ile Maarif bahçesinde bütün gün çalışarak yorulan başımızı dinlendiriyorduk.

Karşımıza Nuri Bey zade Ali Bey çıktı, yanında iki köylü vardı. Bu köylülerin biri Türkmen aşiretinin Şarkevi bölüğünden Hasan Bey, diğeri de Barak aşiretinden Yıldırım Muhammet isminde bir gençti.

Söz sözü açtı, mecra Boz kurda dayandı. Yıldırım Muhammet:

« Kurt uğurludur, onu görsen de uğur, görmesen de uğurdur... »

dedi. Bunun üzerine Hasan B. Yıldırımı tasdikan:

« Bu asıl Bozkurttur, biz ona ezelden taparık. »

dedikten sonra ilâve etti: « Nizib'in Bayındır köyünde bir arkadaşım vardır, adına Abo derler, bana derdi ki:

« Biz Türkler 7000 seneden beri kurdun başına taparık. » Şimdi bu iki âşiret ağası arasında âdeta rekabet başladı. Yıldırım Muhammet daha he-

12/8/930 G. Ayintap

yecanlı bir halde devam etti

Bişirin [1] arslanı
Çöllerin Bozkurdu
Alalım hayfini, [2]
Bediroğlunun.

Hasan Bey biraz düşündü ve derhal sabırsızlıkla dedi ki:

« *Kurt Hazreti Alinin İtidir, Kurdun ardına düşen Yezittir.* »

Türk kültüründe Hazreti Ali yiğitliğin ezelî bir timsalidir. Türklerin alevî olmalarına sebep te budur

Kaç Alinin kurdu
Ardına yezit durdu.

Bu Darbımesel kurdu avlıyan insanlara bir beddua makamında tanınmıştır ve bunu daha ziyade tekit etmek için Yıldırım Muhammet:

« Kurdu kovan at ölür »

dedi ve sözü Şarkevi ağasına verdi. Hasan Bey:

— Kurt avı uğurludur, amma onu vuran nazar görür.

Yıldırım Muhammet söze karıştı: — Kurt hayvanı boğazlar

[1] Bişir: Raka civarında bir dağ ismidir. Bu dağ ve etrafı vaktile tamamen Türk aşiretlerile meskûndu, şuhalde Bediroğlu bu mıntakanın en cesurudur.

[2] Hayf: İntikam almak demektir.

sonra yer, onun için dedelerimiz: « Kurdun boğazladığı hayvanı yemek helaldır » demişler, biz kurdun boğazladığı bir kuzuyu mükemmel yeriz, dedi.

Hasan B. hikâyeye başladı:

—Yakubun oğlu Yusufu kardeşleri kuyuya atmışlar, sonra da Bozkurda iftira etmişler, onun için şimdi Mısır'da yaşıyan kurtlar et yerine ot yermiş.

***

Anlaşılan Yusuf kıssası kurdu tahkir ettiği cihetle Türkün izzeti nefsi rencide olmuş ve buna Mısır'daki kurtların artık et yemediklerile gene kurda lâyık olduğu şerefi iade etmiştir.

Biz bu iki aşiret ağasından kurda dair efsanelerin olup olmadığını sormağa başladık ve bu sualimize şu cevapları aldık:

Kurdun Ağzı:

Çocuğu yaşamıyan kadınlar, bir kurt derisinin ağzını keserler ve bunun içinden çocuğu üç defa geçirirler, kurdun ağzından geçen çocuk artık yaşar.

Kurdun Gözü:

Fazla uyku uyuyanlar bir kurdun gözlerini ceplerinde taşırlarsa uykuları hafifleşir.

Kurdun Mak'adı:

Her yerde kıymetli olmak istiyen adam kurdun mak'adını cebinde bulundurmalıdır, buna malik olanları herkes sever

Kurdun Bıyığı:

Çocuğu yaşamıyanlar bir parça kurt bıyığını bir hamaylı içine koyup çocuğun boynuna asarsa artık çocuğu yaşar.

Kurdun Derisi:

Çocuğu olmıyanlar yeni doğan çocuğunu bir ziyarete satmalı ve ondan sonra iki sene o çocuğu bir kurt derisi üstünde uyutmalıdır

Kurdun bir işareti:

Bir adam üzdrinde kurdun bir işaretini bulundurursa o adam gayet heybetli görünür.[1]

Kadınlar ve Kurt:

Aşirette bir kurt ölürse kadınlar onun başına üşerler ve adeta döğüşerek onun dişini, kulağını v.s sini paylaşırlar.

Kurdun Aşığı:

Kurt aşığı delinerek nazar için çocukların beşiğine asılır.

urdun Dişi

Aşiret kurt dişini gümüşletir,

[1] Maarif kalemi arkadaşlarımızdan Ahmet Muhtar B. diyor ki: Bizim evde bir Kurt derisi vardı, komşu kadınlar nazar için kese, kese deriyi bitirdiler.

süsler ve çucuğunun yahut gelininin başına takar. Hâlâ kadınların fesleri üzerinde gümüşlü Kurt dişleri taşınır, bu nazara ve her şeye faydalıdır

Bundan sonra ihtiyar Hasan B. şu darbımeseli okudu:

« Allah kara taşta kara karıncayı görür. Kurt, kara tarladaki kara kuzuyu görür. »

Kurdun Yüreği:

Korkan insanlara kurdun yüreği kebap ettirilip yedirilirse o adamın cesareti tekrar avdet ettiği gibi korkak bir adam ise cesur olur

Kurdun kafatası:

Ebe kadınların çoğunda birer kurt kafası bulunur, ebeler kırk basan çocukları veyahut zayıf kalan yavruları hamamda kurdun kafatasını (hamamtası) yaparak yıkarlar, bununla yıkanan çocukların hiç bir şeyi kalmaz.

Görüyoruz ki Kurt Türk camiasında efsanevî bir hakikat halinde yaşamaktadır. Binaenaleyh Bozkurt Türkün en mukaddes hayvanlarından biridir.

A. Rıza
H. B. D. Gazi Ayintap Muhabiri

SENİRKENT ŞAİRLERI

I

DERVİŞ MEHMET OĞLU MEHMET ALİ

Sazşairidir, asıl ismi Mehmet Ali, aile lakabı Derviş Mehmet oğullarıdır. Garp havalisinde kopuzlarile seyahat eden bir çok şairlerin muammalarını halletmiş ve bu suretle şöhret bulmuştur. Yazılarındaki sadelik ve samimilikten mütevazi bir zat olduğu anlaşılıyor. Senirkend'e ait bir şiirini naklediyoruz:

Hakikat kelâmım doğrudur size
Benim gözlerime nurdur Senirkent
Münevver görünmez gurbet el bize
Nuru ziya mücevherdir Senirkent.

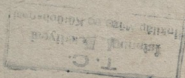
Ne hoş olur şu kuycağ'ın [1] seyranı
Haran olsun Yakabağ'ın [2] devranı
Sellik civarının [3] yeşil bostanı
Aklıma geldikçe nurdur Senirkent.

Ayazmana [4] bendi dem il sahra
Civarında mevcut her türlü meyva

[1] Tahtelarz taşlarla dondurulmuş, 15 metre tul ve 3 metre arzında güzel bir memba suyunun mevkii.

[2] Meşhur bir bağ. [3] Sulak bir bağ hayzası.

[4] Membaından on santimetre kutrunda çıkan su güzergâhında 1200 metre murabbaı yeri sular. İçilmesi kabil olan bu su gayet soğuk olup hazmı kolaylaştırır.

Şarkı güruhunda görmedim asla
Resmi yok cihanda birdir Senirkent.

Bir od düştü yanar resnam [1] içinde
Dilemez haceti derman içinde
Her biri bir yana nizam içinde
Nice yiğitlerin vardır Senirkent.

Der ki Mehmet Ali'm böyle olalı
Böylesin görmedim buna geleli
Senirkent tarfına [2] hasret olalı
Bu cihan başıma dardır Senirkent.

II

KÖLE OĞLU KÂMİL

Bundan on sene evvel hayata ebediyen gözlerini kapayan Kâmil Ef. aruz ve hece vezinlerile çok canlı, kudretli eserler bırakmıştır. Tahsili esnasında yazdığı şiirler o zaman menfi bulunan Kelendus'lu Avni Paşanın dikkatini celbetmiş ve menfa hayatının hitamında Kâmil Efendiyi İsparta'ya götürerek orada arapça ve acemce tahsil ettirmiştir. İstanbul'da Gülhane hakkında yazdığı bir şiirden dolayı Kâmil Efendi hükümdarın gazabına uğrayarak gözlerine mil çekilmiştir. Neticede Avni Paşanın himmetile kurtarılarak Senirkent'e gelmiş ve rüşdiye mektebinde muallimlikte bulunmuştur. İki şiirini naklediyoruz:

Görenek ne ise erbabı bilir
İnsan hem eğrilir hem de doğrulur
Arayan her şeyi kendinde bulur
Fazilet gönülde tende değil ya.

Baki'ler, Nabi'ler olmuştur şair
Bilhassa Fuzuli sözünde mahir
Dalkavuk dünyaya herkes misufir
Şerabı aşk ile zinde değil ya.

Kemal addolumaz ebyatü eş'ar
Kadri bilinmezse ne işe yarar
Şimdi yüz binde bir kâmil vefakâr
O da erkektedir zende değil ya!

**

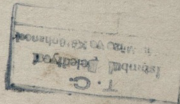
Bilirim bozulup düzülenleri
Eğilüp bükülüp büzülenleri
Ahu gibi bakup süzülenleri
Bana da göstermek olmaz mı acap.

Eğrilüp kıyrılup çevrilenleri
Yüzü yukarıya devrilenleri
Elde kirman gibi eğrilenleri
Bana da göstermek olmaz mı acap.

Sallanup bollanup ballananları
Nohutlar çektirüp fallananları
Kâmil sevdirmeğe hallananları
Bana da göstermek olmaz mı acap.

Kenan Hakkı
H. B. D. âzasından (Senirkent)

[2] Sine.
[3] Taraf.

Şûralar Cumhuriyeti İttihadında — Ötedenberi Türk Halk Bilgisile esaslı bir şekilde iştigal edilen Şûralar Cumhuriyeti İttihadında son zamanlarda Balkarlar, Karaçaylar, Kırımlılar, Volga tatarları, Başkurtlar, Azerbaycanlılar, Türkmenler, Özbekler, Kırgızlar ve Kazaklara dair bir çok yeni maddeler toplanmıştır. Bu sahada hassatan millî tetkikat enstitüleri çalışıyor, bir taraftan işlenmemiş maddeler toplanırken diğer taraftan bu maddeler üzerinde ilmî tetkikler yapılıyor. Bu cümleden olarak Türkmenlerden Kul Mehmet, Köroğu'na dair büyük bir tetkik hazırlamıştır. Bu eser henüz neşrolunmakla beraber fevkalade mühim olduğu sureti mahsusada Derneğimize bildirilmektedir.

Ortakçı destanı. — Derneğimiz âzasından Kütahya'da Muallim Mustafa Hakkı Bey, Âşık Pesendi'nin « Ortakçı destanı » adlı destanını ahiren iki formalık küçük bir kitap halinde neşretmiş ve bir nüshasını da Derneğimize göndermek lûtfunda bulunmuştur. Eserin başında Âşık Pesendi'nin hayatına, eserlerine dair iki sahifelik bir mukaddeme ve sonunda da Halk Bilgisini alâkadar eden kitap ve makalelere ait iki cetvel vardır. Halk Edebiyatile ötedenberi iştigal eden Mustafa Hakkı Bey, topladığı malzemeyi peyderpey neşretmek vadinde bulunmak suretile ayrıca bizi sevindirecek bir haber de vermektedir. Arkadaşımıza muvaffakıyetler dileriz.

Memleketimize dair bir kitap — Geçenlerde Türkiye'ye gelen Fransız muharriri Madam Noelle Roger, intibalarını «Asie Mineure» İsmindeki eserle neşretti. Derneğimize gönderilen kitap Anadolu'yu gezmiş bir ecnebî kadının ihtisaslarını, asarı atikaya memleket manzaralarına ait on beş kadar resmi ihtiva ediyor. Kitapta edebiyatımızın son yarım asır zarfındaki inkişafı eyi bir gazeteci gözile kısaca çizilmiş, bu inkişafta halk şiirinin tesirine ehemmiyetle işaret olunmuştur. Eser heyeti umumıyesile kendi nevinde değerlidir.

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

BİRİNCİ CİLDİN FİHRİSTİ

Teşrinisani 1929 — Teşrinievvel 1930

Sayı: 1 — Teşrinisani 1929

Sayı: 2 — Kânunuevvel 1929

Sayı: 3 — Kânunusani 1930

Sayı: 4 — Şubat 1930

Sayı : 5 — Mart 1930

Sayı : 6 — Nisan 1930

Sayı : 7 — Mayıs 1930

Sayı : 8 — Haziran 1930

Sayı : 9 — Temmuz 1930

Sayı : 10 — Ağustos 1930

Sayı : 11 — Eylül 1930

Sayı : 12 — Teşrinievvel 1930

